

JÕHVIKAS

SOOMAA INFOLEHT

NR. 59
märts
2019

UUDISED ja KROONIKA

03.02.2018 – Märgalade päev Soomaal.

17.-18.02.2018 – Soomaa noore looduskaitseja talveseminar.

14.03.2018 – Koostöökogu koosolek, loeng „Suitsutare ja vana talupere“, etnograaf Tiina Jürgen.

7.-8.04.2018 – Soomaa noore looduskaitseja kevadseminar.

15. ja 28.04.2018 – Linase kanga kudumise koolitus, juhendaja Eve Varik.

19.05.2018 – Muuseumiöö Tõramaal, Mart Meriste loeng äblikutest.

03.06.2018 – Soomaa kohvikutepäev „Soomaalasele külla“ – 5 kohvikut, ansambli Puuluup kontsert, Fred Jüssi loeng looduskultuurist, kuus käsitöö teemalist töötuba.

21.06.2018 – Soomaa koostöökogu ja Leho Luigujõe loeng rohunepist.

26.-28.06.2018 – Soomaa noore looduskaitseja suvekursus.

30.06.2018 – Metsalaulupidu, regilaulu ühislaulmine.

01.07.2018 – Soomaa vikatimees 2018.

22.07.2018 – Rahvusvahelise rabapäev Hüpasaares, Pikne Kama loeng sooarheoloogiast.

23.-24.07.2018 – Soomaalaste õppereis Kihnu.

04.08.20 – Tipu külapäev. Piret Aus ja Epp Välba rahvamuusikat tutvustamas.

17.-18.08.2018 – Rahvusvaheline haabjaseminar, ühepuupaate ilusõit, kodukohvikud.

16.09.2018 – Villatööde koolitus, juhendaja Liis Luhamaa.

14.10.2018 – Kohapärimuse kogumise koolitus, juhendaja Jüri Metssalu.

16.10.2018 – Soomaa koostöökogu ja torikuliste õpituba Indrek Selli juhendamisel.

02.12.2018 – Soomaa traditsiooniliste jõuluroogade valmistamise koolitus, juhendaja Aino Saarla.

08.12.2018 Soomaa rahvuspargi 25. sünnipäev: Soomaa segakoori kontsert, näitus vanadest fotodest, EVM toimetiste Soomaa erinumbri esitlemine, matk Tõramaa küla kultuuriloolisel matkarajal.

Päike tõuseb ja Soomaa luhad on kaetud sillerdavate jääväljadega. Pärastlõunaks on taevas sombune, lõikav põhjatuul tuhiseb üle säbrutavate veeväljade. Selline see ilm kevadisel Soomaal on, kord külmetab ja kõik on kaetud jääväljadega ning tõukekelgud kihutavad mööda külmunud maastikku. Järgmisel hetkel on kõik lainetava vee-ga kaetud ja haabjamehed möödavad mõlaga veesügavust, et kas pääseb läbi või mitte. Kui aus olla, siis enamasti sõidetakse luhtadel ringi kaasaegsete kaunuudega aga kolmveerand sajandit tagasi oli suurvee ajal peamiseks liikumisvahendiks haabjas. Ka tänapäeval näeb Soomaa jõgedel liikumas ühepuupaate, mõni neist ajahambast puretud ja pika ajalooga, mõni aga alles värske tõrva järele lõhnav ja uudsusest särav. Aivari eestvedamisel on vanade meistrite õpetused talletatud ja nooremale põlvele edasi antud. Ühepuupaatide valmistamise oskus on elav traditsioon, mis rikastab Soomaa rahvuspargi kultuuripärandit.

Ettevalmistamisel on ettepanek, arvestada Soomaa haabjaehitus UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja. Mõtte algatamisest kirjutab Aivar Jõhvik viimasel leheküljel.

UNESCO vaimse pärandi esindusnimekirja eesmärk on tutvustada põlvest põlve edasi antud teadmisi, oskusi, kombeid ja tavasid, mida kogukonnad tänapäeval tähtsaks peavad ja mille püsimajäämise eest nad hea seisavad. Eestist on senini esindusnimekirja kantud Kihnu kultuuriruum, seto leelo ning koos Läti ja Leeduga laulu- ja tantsupeo traditsioon ning Võrumaa suitsusauna traditsioon.

Haabjas ehk ühepuupaat tahutakse välja ühest puutüvest. Kasutatakse tavaliselt jämedat haava- või pärnapuud (pärnapuust paati nimetatakse pärnjaks). Paadile sobiva kuju andmiseks kuumutatakse haabja pardad lõkete ja kuuma vee abil pehmeks ning painutatakse laiali.

Tegu on ühe vanema paaditüübiga, mis on levinud peamiselt soomeugri rahvaste juures. Eestis on haabjaehituse kultuur tänapäevani säilinud laialdaste üleujutuste poolest tuntud Soomaal. 2016. aastal kanti haabja ehitamine Soomaal Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse.

Kui veepal kõikumisest isu otsas, siis põnevat sünnib ka nn kuival maal. Kuuraniid ja Kopraja metsades on kuulda tihaste ja puukoristaja laulu, pimedusetundidel huikab händkakk.

SOOMAA KOHVIKUTE PÄEV
2. juuni 2019

TIPU LOODUSKOOL 2018. AASTAL

Iga aasta on omamoodi tegus. 2018. aastast on aga eriti meelest tihe suvi toredate laste- ja noortega. Toimused nii meie enda lastelaagrid kui ka tellimuslaagrid ning pakume alatest eelmisest aastast ka meeleolukaid kahepäevaseid õppe programme/lühilaagreid.

Ehituslaagrites rajasid rahvusvahelised vabatahtlikud uue laste mänguväljaku, köetava dušši, aediku kitsedele ja kanadele ja laiendasid meie vee-mänguala.

Tänu Soomaa entusiasti ja kultuuripärandispetsialisti Sandra Urvaku ettevõt-

misele, sai veidi Sääsepirina tunnet taas-tatud kui juuni algusel toimus Soomaa kohvikute päev ja õhtune loeng-kontsert looduskooli õuel.

Augusti alguses toimus „Tere Tipu!“ VIII kokkutulekul, kus kohtus umbes 60 praegust ja endist Tipu küla elanikku ning nende järeltulijat.

Suurem osa meie tegevustest koosneb aga õppeprogrammide arendamisest ja läbiviimisest ning tänu KIKi toetusele oleme kevadel ja sügisel välja broneeritud.

Loodame, et ka 2019. aastaks tegevust jätkub ja teadaolevalt on ka tore laagrisuvi ees.

TIPU LOODUSKOOL KUIDAS EDASI 2019?

Tipu Looduskool tegutseb varsti juba 12 aastat Soomaal. Oleme aastate jooksul välja töötanud mitmekesise programmi meie külastajatele ja koolimaja õueala oma nägemuse järgi välja ehitanud. Vana Tipu koolimaja jaoks ei ole aga lahendust leidnud. Eelmisel aastal EASi Piirkondliku konkurentsivõime tugevdamise meetmesse esitatud projektitaotlus Tipu külastus- ja keskkonnahariduskompleksi välja ehitamiseks kahjuks rahastust ei saanud. Kindlasti leiab aga laiemal initsiatiivil vahendeid koolimaja säilitamiseks.

Vaadates Tipu Looduskooli laagreid ja muid sündmuseid on looduskoolil praegu esmatähtis külamajja veevärgi

saamine. Alustame hooandja kampaaniaga, et koguda raha veevärgi projekteerimiseks, veeühenduse ja kanalisatsiooni-süsteemi rajamiseks.

JÄLGIGE SOTSIAALMEEDIAT JA ANDKE MEILE HOOGU!

EUROPARCI SERTIFIKAADI TAOTLEMINE SOOMAA RAHVUSPARGILE

2019. aasta lõpuks plaanime Soomaa rahvuspargile taotleda EUROPARCI kvaliteetmärgist. Taotluse esitamiseks oleme Rohelise Jõemaa Koostöökogu, MTÜ Soomaa Turismi, Tipu Looduskooli ja Keskkonnaameti koostöös alustanud Soomaa rahvuspargi turismi piirkonna säästva arengustrateegia koostamist. Looduskool on nüüdseks korraldanud kaks avaliku arutelu, kus vaatasime üle sihtko-ha olukorra, koostasime SWOT-analüüsi ja töötasime välja visiooni ja eesmärgid. Viimane arutelu toimub 19. märtsil Toris ja osalejate ülesandeks on siis tegevuska-va koostamine.

Kõik kaasamõtledajad on väga teretul-nud!

Dagmar

SOOMAAALASED KIHNU SAAREL

Juuli lõpupäevil, kui õhk parmudest paks ja kuumus tappev, oli paras aeg Soomaalt põgeneda ning uusi maid avas-tada. Tänu meie käsitööringi juhendajale Sandrale sai vastu võetud otsus külastada koos Haanja käsitöölisega UNESCO kultuuripärandisse kuuluvat Kihnu saart. Nii algaski ühel päikeselisel juulikuu

päeval reis meretagusele maale.

Esimeseks vaatamisväärsuseks sai Kihnu muuseum, kus meid võtsid vastu saarerahva riietuses giidid, kes viisid soo-maalased rännakule saare ajalukku ja tänasesse päeva. Saime vaadata käsitöid ja kuulda kommetest. Lisaks õppisime punuma südametega paela.

Peale lõunasööki ootas meid kohtumi-ne Kihnu Roosi ehk Rosaalie Karjamiga, kellel oli mitu tuba uhkeid kindaid ja muud käsitöid täis.

Sama päeva õhtul jõudsime veel tut-vuda Elly Karjami kodumajutse ja muude tegemistega, mille hulka kuulub kuulsate Kihnu troide kudumine, koduse jäätise valmistamine, seebitegu ja tuletorni val-vamine ka. Peale sisukat päeva ootas ees lõõgastus merevees ja õhtusöök koos Haanja sõpradega.

Järgmine reispäev algas vihmaselt, aga tuletorni külastus sai tehtud. Torn oli veel enne remonti minekut viimaseid päevi avatud. Kihnu tuletorn ehk kohali-kus keeles puak jääb saare kõige lõuna-poolsemasse tippu Pitkänä ninale.

Enne koju sõitu käisime läbi Lohu Ella käsitöö talust ja Metsamaa pärimustalust.

Saarelt ära sõites jäi meist maha sama päikeseline saar, mis meid vastugi võttis. Ees oli ootamas pilvine ja vihmane Soo-maa.

Oli tore ja sisukas reis ja need kes ei tulnud peavad kibedalt kahetsema.

Aino, Käära talu perenaine

SELTSKOND ON TORE, KURSUSED PÕNEVAD

Seltskond on tore, kursused põnevad! Nende sõnadega iseloomustab üks Soomaa noore looduskaitse kursustest osavõtnud noor ühiseid ettevõtmisi, kus eelmisel aastal osales 30 huvilist.

Junior rangerid, nii nagu neid väljamaa keeles kutsutakse, said Soomaal kokku kolmel korral. Jaanuari kuu seminaril, kus vaadeldi koos Marko Kübarse-paga loomade tegevusjälgi ning arutleti Marika Kosega Riisa rabas selle üle, mis teeb kaitseala ja matkarajad turistidele atraktiivseks ning kuidas külastuskoor-

mus meie loodust mõjutab. Aprillikuu kokkusaamine andis teadmised kotkaste eluviisist ja söögilauast ning kotkaurija Gunnar Sein demonstreeris mööda puud üles ronimist – see tekitas palju elevust. Eesti Keskkonnauuringute Keskus käis rääkimas kliimasoojenemisega seotud muutustest maakeral. Reigo Roasto Loodusuurijate Seltsist tutvustas erinevaid loodusega seotud andmebaase ning üheskoos läbisime Kopraraja, kus sisestasime loodusvaatluste andmebaasi erinevaid liike. Sellest said innustust ka viis noort,

Kotkarõnga lugemine. F: Krista

kes võtsid osa kampaaniast „Kingi Eesti-le 100 loodusvaatlust“. Peaauhinda ei võidetud aga uusi teadmisi liikide tundmaõppimisel saadi omajagu.

Suvisel kursusel pärast jaanipäeva keskenduti traditsiooniliste eluviiside tundmaõppimisele. Kurgja talumuuseumis tutvuti kunagise talueluga ning valmistati ise võid, mis hiljem kaeraküpsiste valmistamiseks ära kulub. Koos RMK-ga tehti ettevalmistusi Tõramaa küla kultuuriloo matkaraja loomiseks ja Sandra Urvak andis ülevaate piirkonna talude ajaloo kohta. Soomaalane Aino Saarla õpetas noori kaneelirulle küpsetama ja rääkis milliseid toite tema lapsepõlves kodudes tehti. Koos Meelis Suurkasega tehti tiir nii Tõramaa luhal kui Kuresoo raba taastamisel. Võõrliikide spetsialisti Eike Vunkiga käidi Lahmuse kandis karuputke kolooniat vaatamas. TTÜ Särghaua õppekeskuses tutvuti kivimite ja mineraalidega ning Mart Meristega koos püüti ämblikke, keda hiljem mikroskoobi all määrati. Loomulikult toimus ka kanuumatk Raudna jõel. Selle eest ütleme aitäh Indrek Heinale asjaliku juhendamise eest.

Noorte looduskaitse järgmine kohutamine toimub 9.-10. märtsil – teemadeks seekord ohustatud liikidega kaubitsemine, talgutööd ja kui ilm lubab siis kelgumatk Tõramaal jms.

Krista

SOOMAA RAHVUSPARGI 25. SÜNNIPÄEV

Soomaa rahvuspark tähistas möödunud aasta lõpus, täpsemalt 8. detsembril 2018. Tõramaal, külastuskeskuses oma 25. sünnipäeva.

2018. aasta kevadel Aivar Ruukeli poolt välja hõigatud mõte kokku panna Soomaa oma segakoor inspireeris teisi sedavõrd, et novembrikuu alguses saidki kokku 9 laulusõbrast soomaalast, abiks mõned lapsed, et sünnipäevapeol ühiselt üles astuda. Päriskoori mõõtu laulukollektiiv välja ei andnud, kuid segaansambli nime kannab grupp kenasti välja. Lauljate juhendamise võttis enda kanda Suure-Jaani paikneva Kappide Majamuuseumi perenaine, muusikaharidusega Merike Saaremets. Ka esitamisele tulnud laulud valiti Soomaale sobivalt. Eriti suure uhkusega kanti ette oma soomaalase Edu Kuilli palad „Vesi“ ja „Hundiloits“. Lisaks kuulus repertuaari 2 regilaulu ning tuntuma Soomaalt pärit helilooja Mart Saare „Hällilaul“.

Sünnipäeva tähistamist alustati matkaga õhinapõhiselt loodud Tõramaa küla kultuuriloolisel matkarajal, kus pandi ühiselt paika esimesed infosildid Abaja, Üleoja ja Pärna talukohtade juurde. Tubane tähistamine algas külastuskeskuses pealelõunal. Kokku oli tulnud nii põliseid soomaalasi kui ka hingelt Soomaa-ga seotuid nii lähedalt kui kaugelt. Sünnipäevaprogramm algas väga sooja vastuvõtu osaliseks saanud Soomaa segaansambli etteastega. Seejärel esitles Eesti Vabaõhumuuseum oma uut toimetiste erinumbrit, kogumikku „Soomaa. Suurem kui suurvesi: kohanemine ja toimetulek“. Kohal olid mitmed kogumikku artikli kirjutanud autorid.

Programmi vahel jäi aega ka omavahel suhelda ja süüa sünnipäevaroogi. Nädal enne tähtpäeva oli põlise soomaalase Aino

F: Sandra

Saarla juhendamisel läbi viidud Soomaa traditsiooniliste jõuluroogade valmistamise õpituba. Selle käigus valmis ka hea hulk verivorste, mis Soomaa sünnipäevalaule maitsemiseks jõudsid.

Aega jäi ka Soomaa eluolu meenutamiseks ja lugude vestmiseks. Oma mälestusi jagasid kohaletulnutega nii Heljo Saarla kui ka tema tütar Aino Saarla, samuti Tõramaa küla juurtega ajaloo huviline Urmas Haud. Külastuskeskuse teisel korrusel oli on ka praegu huvilistele vaatamiseks avatud näitus Soomaa vanadel fotodel.

Piduliku koosviibimise teisel poolel pani soomaalased lõõtspilli saatel koos laulma rahvamuusik Piret Aus. Uhke jõhvika-tordi oli rahvusparki sünnipäevale valmistanud kohalik meister-kokk Maigi Loite. Tordi lõikas pidulikult lahti vanim sünnipäevapooline, põline soomaalane Heljo Saarla. Tore oli tõdeda, et Saarlade suguvõsa oli peol esindamas neli sugupõlve.

Suur tänu kõigile sünnipäevalistele ning kõigile, kes andsid oma panuse selle päeva õnnestumisele! Oli vahva ja unustamatu pidupäev.

Sandra

HAABJAS KUI KULTUURIPÄRAND

Et kõik ausalt ära, pean alustama sellest, et suvel tuli paariks päevaks meile Saarisosse külla soome-ugri liikumise aktivist Oliver Loode oma poja Lennartiga. Matkasime soos, söime mustikaid, ujusime rabalaugetes, sõitsime ühepuulootsikuga jõel ja õhtul saunatades arutasime muude juttude seas ka seda, et haabjad on omased ka vepslastele, maridele, hantidele ja teistele hõimurahvastele. Mõitisklesime, kuidas võiks ühepuupaati-kultuuri kestmisele kaasa aidata?

Nii sündis mõte kirjutada kultuuriministrile, ettepanekuga esitada Soomaa haabjaehitus UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja. Täiendavaks põhjenduseks ühepuupaatide olulisus paljude soome-ugri hõimurahvaste vaimses kultuuripärandis, mistõttu Soomaa tunnustamine UNESCO poolt aitaks kaasa haabjate ehitamise oskuste väärtustamisele ka Venemaal.

Õietolmuanalüüsiga on kindlaks tehtud, et kased, männid ja pajud ilmusid meile subarktilisel ajajärgul ca 10000 aasta eest. Haavapuu õietolm ei säili ja tema osas ei ole tõendeid. Kliima oli toona tänasest külmem ja mets kidura kasvuga. Jämedamad

F: Sandra

puud, millest Soomaa jõekallaste elanikud esimesed ühepuupaadid ehtasid, tekkisid ca 6000 aasta eest. Sel ajal, atlantilisel kliimaperioodil, olid metsad lopsaka kasvuga ja temperatuur paar kraadi kõrgem tänasest.

Eesti Meremuuseumi teadur Vello Mäss kirjutab, et algsed ühepuupaadid, mis kivist õnestalvadega valmistati, kujutasid endast tõmpide otstega küna. Aja jooksul on tööriistad arenenud ja ühepuulootsiku ehitus täiustunud, kogemused ja oskused on põlvest põlve edasi antud ja ühepuulootsik on saanud oma tänase voolujoonelise ja kiirekäigulise kuju.

Saanud kultuuriministeeriumist positiivse vastuse kutsusime UNESCO-protsessi kaasa Rohelise Jõemaa koostöökogu, Soomaa rahvusparki rollis oleva Keskkonnaameti, UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoni, Rahvakultuuri Keskuse ja teisi partnereid. Plaanime mitmeid õppepäevi, haabjasõite ja seminare. Täpsemalt saab infot veebilehelt haabjas.com.

Aivar

F: Soomaa.net

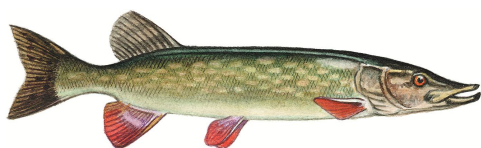
LOODUSÕHTUD

12. märts kell 18

Loodusõhtu „Igaühe looduskaitse“
lektor Aveliina Helm
Amrita kohvik, II korrus, Viljandis

4. aprill kell 18

Loodusõhtu „Kalade maailm“
lektor Arvo Tuvikene
Kõpu külastuskeskuses

KEVADISED RAHVAKALENDRI TÄHTPÄEVAD

20. märts kell 17

Soomaa rahvusparki külastuskeskuses
loeng kevadiste Eesti rahvakalendri tähtpäevade tähistamisest

Kevadiste rahvakultuuri tähtpäevade tähistamisest jutustavad
folkloristid Mall ja Reet Hiimäe

Osalustasu 2 EUR/inimene

Loengu läbiviimist toetab Kohaliku Omaalgatuse Programm
Info: dagmar@tipulooduskool.ee, 53536961